

Ta repern

Jeg husker første gangen en pasient sa til meg at han ville ta repern. Hvilken betydning av uttrykket tenkte han på?

«Ta repern» står ikke som oppslagsord i allmennordbøkene. Det er slang og ifølge Tone Trytis fyldige slangordbok har det fire betydninger (1). Det kan bety *stikke av, forlate stedet*: «En dør smalt. Det var vel dama som tok reper'n». Den andre betydningen er *skynde seg av gårde*: «Tale kom halsende, Tim tok repern over staudene». Men man kan også ta repern på noen, dvs. *ta inner-svingen på* eller til og med *ta knekken på, drepe*: «de hadde valgt andre metoder om de ville ta repern på deg». Endelig kan uttrykket bety *begå selvmord* eller *dø* (1). I en slangordbok fra 1950-årene står forklaringen «gå nedenom og hjem» (2). Ordet skrives ofte med apostrof: *ta reper'n* (2–4).

Ordet skal være lånt fra månsing. Månsing var et hemmelig språk blant omreisende folk i Västergötland i Sverige. Gjennom kramkarenes trafikk over grensen til Norge i Finn-skogtraktene ble månsing overført til Norge (5). Siden er «ta repern» gått over i slang og brukes fremdeles (6). Ifølge standardverket *The Månsing in Norway* ble «reper» bare brukt i uttrykket «ta reper'n», og kun betydning 2 ovenfor, løpe sin vei, er oppført (4). Ordet er avledet av *repa* = skynde seg, rømme (4, 7).

De eldste treffene med «ta repern» i det digitale Nasjonalbiblioteket (*bokhylla.no*) er i to bøker fra 1938 (8, 9). I *Lotte likeglad* brukes det i betydning 2 ovenfor: «(...) dermed tok jeg reper'n og her er jeg så frisk som en loppe!» (8). I den andre boken, *Hele verden står dig åpen*, er betydningen den første: «Kunde bare ta repern sydover til sol og palmer, gjøre hvad en vilde, male og kyssse jenter.» (9). Søket på *bokhylla.no* viser at betydningene selvmord og død blir vanlig først fra 1980-årene.

Så hva mente pasienten? Han snakket om å dø. Språket er rikt på slike forskjønnende omskrivninger (eufemismer), ikke minst når vi skal snakke om døden (10). «Ta kvelden», «gå i pennalet», «legge inn årene» eller «legge på røret» er noen slike eksempler. Det kan være krevende, ikke minst for leger som ikke har norsk som morsmål, å beherske slike uttrykk.

Erlend Hem
erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assisterende sjefredaktør i Tidsskriftet.

«Å legge på røret» er en eufemisme for å dø. Foto: Holger Ellgaard, Wikimedia Commons

Litteratur

1. Tryti T. Norsk slangordbok. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2008: 290.
2. Gleditsch U. Det får'n si: norsk slangordbok. Oslo: Nasjonalforlaget, 1952: 36. www.nb.no/nbsok/nb/6f9252e12c3eda0c8994d0bf9cfb92ad?index=5#37 [12.8.2013].
3. Marm I. Slang og sjargong: en kavalkade over det muntre innslaget i norsk hverdagstale. Oslo: Aschehoug, 1962: 62. www.nb.no/nbsok/nb/f840e90364887882195f1c5032d7668f?index=0#63 [12.8.2013].
4. Iversen R. The Månsing in Norway. Secret languages in Norway. Part 3. Skrifter utgitt av Det norske videnskaps-akademiet i Oslo, Historisk-filosofisk klasse, nr. 2. Oslo: Jacob Dybwad, 1950: 70. www.nb.no/nbsok/nb/87dd0380035843aeb1f96b02bc5d89185?index=5#71 [12.8.2013].
5. Månsing. I: Store norske leksikon. <http://snl.no/m%C3%A5nsing> [12.8.2013].
6. Språkrøret. NRK radio 19.5.1990.
7. repa, repe. I: Nynorskordboka. www.nobordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=repe&ordbok=begge [12.8.2013].
8. Michaelis K. Lotte likeglad. Oslo: Gyldendal, 1938: 43. www.nb.no/nbsok/nb/244e0289851f8d499d849258aef6909?index=0#45 [12.8.2013].
9. von Hanno L. Hele verden står dig åpen. Oslo: Gyldendal, 1938: 47. www.nb.no/nbsok/nb/f4ecb57e77b6ba40007d2449e2f22513?index=1#49 [12.8.2013].
10. Lundberg T. Med andre ord – om tabufelter og eufemismer. Språknytt nr. 3/1994. www.sprakrad.no/nb-no/Toppmeny/Publikasjoner/Språknytt/Arkivet/Eldre/Med_andre_ord_om_tabufelter/ [12.8.2013].

Mottatt 12.8. 2013 og godkjent 27.8. 2013. Redaktør: Marit Fjellhaug Nylund.